

УДК 75.071.1(477)”19”Магаляс
ORCID ID: 0000-0003-4932-4842
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-33-23>

Андрій Нікітін
старший викладач кафедри рисунка
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
nikarts73@gmail.com

ПЕЙЗАЖ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЖАНР У ТВОРЧОСТІ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ МАГАЛЯСА

Анотація. Метою даної статті є дослідження становлення і творчих пошуків професора кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Василя Петровича Магаляса. **Методи дослідження.** В основу дослідження покладено сукупність наукових методів, провідними з яких є іконологічний, іконографічний, порівняльно-історичний, культурно-історичний та історико-біографічний, завдяки чому було здійснене комплексне вивчення творчого доробку В. Магаляса. **Результати.** Проаналізовано розвиток стилістично-формальних особливостей найбільш знакових творів художника, розглянуто його педагогічну й наукову діяльність у контексті розвитку кафедри рисунка НАОМА, узагальнено його надбання як митця. Зберігаючи традиції і світогляд, змалку закладені у свідомість митця, він відкритий до нових тенденцій, наповнює свої твори естетикою, що свідчить про мистецький смак і високий фаховий рівень. Знаходячи у буденному Всесвіт і емоцію, художник підносить їх на новий рівень чуттєвого сприйняття. Мотиви багатьох творів передані в лаконічній формі, але підкреслені невимушено цікавим трактуванням за своїм виглядом, типом, ідеєю, розташуванням. Увага не розпорошується, а навпаки зосереджена на головних напрямках, які митець у своєму замислі поєднує із зовнішнім узагальненим світом природи.

З'ясовано, що головну увагу в навчальному процесі професор акцентує на пошуку перспективних шляхів розвитку мистецької дисципліни «Рисунок». В. Магаляс аргументовано доводить, що рисунок є основою образотворчого мистецтва, а досконале володіння ним є тим фундаментом, що дає змогу вивчати навколишній світ та втілювати задум митця.

Висновки. На основі результатів дослідження нами зазначено вміле застосування В. Магалясом надбань українського мистецтва, шляхом синтезу й використання новітніх ідей та новаторських підходів до вирішення творчих завдань.

Дослідження може бути використане мистецтвознавцями, шанувальниками творчості митця, а також студентською спільнотою художніх закладів для вивчення творчості професора В. Магаляса, зокрема методики викладання рисунка, розширеного висвітлення творчої біографії митця.

Ключові слова: художник Василь Магаляс, рисунок, принцип, пейзаж, асоціація, аналіз, ритм, напрямок, образ.

Andrii Nikitin
Senior Lecturer of Drawing Department of
National Academy of Fine Arts and Architecture
nikarts73@gmail.com

LANDSCAPE AS A DEFINING GENRE IN THE WORKS OF PROFESSOR VASYL MAGALIAS

Abstract. The purpose of this article is to study the formation and creative pursuits of Vasyl Magalias, professor of the drawing department of NAOMA.

The research methodology is based on a set of scientific methods, the leading of which are iconological, iconographic, comparative-historical, cultural-historical and historical-biographical, which contributed to the comprehensive study of V. Magalias' contribution in art.

The results. This article analyses the development of stylistic and formal features of the artist's most iconic works, explores pedagogical and scientific activities in the context of the development of the drawing department, and summarizes his achievements as an artist. Keeping the traditions, worldview embedded in his consciousness since childhood, open to new trends, the artist fills his works with aesthetics, which reveals artist's high aesthetic taste and professional level. He finds the universe and emotion in everyday life, which he raises to a new level of sensory perception. The motifs of many works are presented in a concise form, but emphasized by a casually interesting interpretation of their appearance, type, idea, location. Attention is not scattered, but on the contrary is focused on the main directions that the artist connects with the external generalized world of nature in his design. The professor emphasizes the main attention in the educational process on the search for promising ways of development of the artistic discipline "Drawing". V. Magalias convincingly proves that drawing is the basis of fine art, and perfect mastery of it is the foundation that allows you to study the surrounding world and realize the artist's idea.

Conclusions. Based on the results of the research, we have noted V. Magalias's skillful use of the heritage of Ukrainian art, by synthesizing and using the latest ideas and innovative approaches to solving creative tasks. The research can be used by art critics, fans of the artist's work, as well as the student community of art institutions to study the work of Professor V. Magalias, in particular, the methods of teaching drawing, extended coverage of the artist's career.

Key words: artist Vasyl Magalias, drawing, principle, landscape, association, analysis, rhythm, direction, image.

Постановка проблеми. Українській культурі другої половини ХХ – початку ХХІ ст., і мистецтву зокрема, властиве творче переосмислення реалістичних та постмодерністських орієнтацій. Відбуваються зміни в ціннісних орієнтирах, духовних устремліннях, поглядах, ствердженні національної ідентичності, збереженні традицій і творчому експериментуванні. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури як провідний навчальний заклад не залишається осторонь від проблем сучасності.

Актуальність теми дослідження. Педагоги кафедри рисунка НАОМА, як загальноакадемічної кафедри, поєднують у своїй діяльності науково-дослідницьку складову, теоретичні основи викладання разом з практичним прикладом митця. Їхнім кредо є збереження традицій та застосування новітніх підходів у вирішенні завдань сучасного мистецтва. Актуальність дослідження творчого доробку професора кафедри В. Магальяса визначається необхідністю проведення комплексного мистецтвознавчого дослідження творчості митців кафедри рисунка НАОМА для розуміння повнішої і ціліснішої картини сучасного мистецтва України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Мистецтвознавець Р. Михайлова у статті «Українське мистецтво в образах та персоналіях ХХ – початку ХХІ століття» зазначила, що аналізуючи нинішній стан українського мистецтва, більшість вітчизняних критиків акцентують увагу на кризі в мистецтві як відображенні загальної картини у суспільстві. Натомість у глибокому і системному відтворенні історії мистецтва України, запропонованому

Г. Скляренко, закладено відчуття оптимізму, значності, життєздатності вітчизняного мистецтва в усіх історичних гранях ХХ – початку ХХІ ст. Непересічне осягнення авторкою дослідницею суті знакових явищ українського мистецтва базується на фундаменті визначення його беззаперечної актуальності та визначного місця у сучасному європейському та глобально-світовому культурному просторі [1, с. 92].

Попри значний творчий доробок В. Магальяса, його творчі напрацювання досі належно не досліджені. Окремі короткі огляди творчості художника є, але переважно це лаконічні автобіографічні матеріали [2; 3], журнальні публікації і статті. Короткий словник-довідник «Професори НАОМА» (1917–2012) стисло окреслює основні віхи біографії художника [4, с. 136–137]. Низка публікацій у спеціалізованих журналах та каталогах [5, 6, 7] лише інформативно знайомить шанувальників мистецтва з творами художника, представленими на виставках. Проте ці матеріали розрізнені, висвітлюють лише окремі сторінки багатогранної й плідної творчості В. Магальяса і не можуть вважатися вичерпними. Важливою частиною джерельної бази для написання статті стали творчі роботи В. Магальяса.

Новизна наукового дослідження. Вперше зроблено спробу проаналізувати творчу й педагогічну діяльність художника, дослідити стилістичні особливості його творчого доробку.

Виклад основного матеріалу. В. Магальяс – професор, заслужений діяч мистецтв України (2009), член Національної спілки художників України (1990) – відомий художник сучасності, який зачаровує своїм творчим підходом

і практичним досвідом у царині мистецтва. Він належить до покоління митців 1970-х років ХХ ст. Вихований на традиціях і принципах класичного реалістичного мистецтва, художник відкритий до експерименту.

Шлях В. Магаляса до мистецтва пролягав через суворі життєві іспити. Народився майбутній художник у селянській родині в післявоєнний 1948 рік на Черкащині. Батьки мріяли про воєнну кар'єру для свого сина, тому, коли його як переможця художнього конкурсу на шевченківську тематику запрошують навчатися до Республіканської художньої школи ім. Т. Г. Шевченка у Києві, вони не відпускають сина. Після проходження військової служби В. Магаляс переїжджає до Києва, де навчається в художній студії Жовтневого палацу (тепер Міжнародний центр культури і мистецтв у м. Києві), керівниками якої на той час були такі митці, як В. Забашта, М. Гуляєв та М. Родін. Вони стали першими професійними наставниками і вчителями з рисунка, живопису і композиції. Провчившись три роки в художній студії, 1977 року В. Магаляс вступає до Київського державного художнього інституту (нині НАОМА), де опановує мистецькі науки, технічні і професійні навички у О. Буднікова, І. Ковтонюка, А. Пламєницького, П. Басанця, В. Виродової, Т. Голембієвської, О. Кривоноса, В. Болдирєва. Великий вплив на формування його як митця-живописця мав керівник майстерні професор В. Пузирков, котрий навчав своїх учнів на ретельно розроблених, апробованих часом та власним досвідом педагогічних принципах, на таких, як суворість і точність академічного рисунка, закономірність тональних співвідношень, вміння оперувати великими кольоровими плямами і головне – творчо мислити.

У 1983 році В. Магаляс успішно захищає дипломну роботу на побутову тему «На переїзді» й отримує диплом із присвоєнням кваліфікації «художник-живописець, педагог».

Аналізуючи станкові композиції, датовані 1980-ми роками, зауважимо, що вони мають класичну за своїм характером схему будови і належать до робіт, створених у традиційній парадигмі ХХ століття. Для робіт цього періоду характерним є великий розмір і відповідна стилістика з принципами написання в реалістичній манері.

У 2012 році художник пише картину «Житєйські будні» (полотно, олія) (іл. 1), в якій повертається до теми, розробленої ще в 1983 році. Це своєрідний ремікс дипломної

роботи. Він вносить до структури композиційної тканини нові змінені ноти. Герої картини – пересічні люди, що волею долі одночасно опиняються на переїзді. Ніби звичайна буденна ситуація, в яку потрапили герої цього полотна, але вона наповнена особливим значенням – тут ненав'язливо передана інформаційна парадигма людської сутності, різноманітність характерів, вікових відмінностей і долі різних поколінь. Ідейний задум твору втілений в характерних рисах персонажів, які опинилися в одній локації в очікуванні наближення локомотива. Волога дорога відтворює атмосферу реальності подій. Поїзний диспетчер з червоним прапорцем зупинила транспорт на переїзді. Особливий психологічний стан очікування дає відчуття реального наближення потяга, скритого від нашого погляду, ще мить і всі, кого зупинили на переїзді, роз'їдуться у своїх житєйських справах. Робота виконана з урахуванням усіх принципів і правил класичного станкового живопису. Зорова достовірність – основа станкової картини, яка базується на конкретному пластичному відчутті форми і змісту. Таким чином переконливий засіб відтворення і знання об'єктивних законів компонування й колористичного стану аргументовано підтверджує професійне вміння автора висловити свої погляди, думки, виявити власну творчу індивідуальність і неповторність.

В картинах В. Магаляса оспівана краса рідного краю, зображено, на перший погляд, звичайні ситуації з життя, але передані під власним кутом зору. Митець відображає екзистанційну сутність природи і всього, що її наповнює.

Картина «Дитинство» (полотно, олія, 1990 р.) є квінтесенцією спогадів автора про дитинство. Перед нами літній, теплий, сонячний день. Композиційна побудова базується на принципах класичного пейзажу: тут відтворено невелику жанрову сцену, яку автор доповнює додатковими композиційними елементами. Групу дітей зображено у вигляді майже завершеного кола, так підкреслено гармонійне єднання людини з природою. Пейзаж сповнений колоритом теплих і холодних тонів, які створюють атмосферу безпеки, миру, спокою. Грунтова стежка діагональною смугою розділяє галявину, переводячи нашу увагу на другий план. Відблиск річки відокремлює далеч заднього плану і поступово погляд лине за обрій.

Художник відтворює діалог з природою; колористика й архітектоніка його творів

Лл. 1. В. Магальяс. «Життєвські будні». Полотно, олія. 150x210 см. 2012. [Світлина автора]

наводять на роздуми про філософію світосприйняття й проникнення в чарівний світ природи, даючи глядачеві змогу відчутти стан, настрій, поетичний контекст твору. Завдяки пристрасному відчуттю митцем природи і всебічному зануренню в глибини творчості, він досягає своєрідного катарсису, єдності та гармонійного настрою картини.

Звертався В. Магальяс й до історичної тематики, здійснивши детальну розробку композиційних ескізів, образів майбутньої картини на історичну тему Давньої Русі («Русь язична» ескіз, картон, олія). Зрозуміти питання і проблеми сьогодення зазвичай допомагають знання своєї історії, свого коріння, тих першоджерел, що наповнюють нас енергією і живлять наш духовний світ.

Улюбленим жанром художника є пейзаж. Як зазначає сам митець: «У професійне мистецтво я прийшов, як сформована особистість, тому зумів уникнути крайнощів та метань у пошуках свого жанру, своєї теми, з рештою – живописної манери найбільш оптимальної для творчого Я митця. Пейзаж як визначальний жанр моєї творчості я обрав не випадково. Далася взнаки тверда вираженість характеру, сформованого на ґрунті добротної «селянської закваски», а через неї не стільки навіть бачення, скільки осмислене розуміння природи як місця, де людина пестує ниву і творить молитву» [8, с. 4].

Живописні полотна, графічні серії та рисунки митця просякнуті ліричними мотивами й безпосередньо пов'язані з авторським відчуттям стану природи. Ці роботи запрошують глядача у подорож цікавими куточками України: до Седнева, кримського узбережжя, карпатських гірських хребтів, відчутти красу дніпровських далей і романтику історичних пагорбів столиці, київських храмів, старовинних вулиць, йдеться про такі твори, як «Господарі землі» (1985), «Степом, степом» (1987), «Чорний Черемош» (1989), «Корсунь-Шевченківський край» (1990), «Дніпро ранковий» (1991), «Дніпровська тиша» (1993), «Скоро жнива», «Мій рідний край», «Уманські озера» (усі – 1999), «Сонячний травень», «Вечір у Карпатах» (обидві – 2000), «Полудень» (2002), «Канівські далі», «Юність» (обидві – 2005), «Вечір на Дніпрі», «Сільська дорога» (обидві – 2007), «Ранок» (2008), «Край І. Франка. Криворівня» (2009), «Сини» (2010), «Околиці Києва» (2011), «Гончарка» (2012); графічні серії – «Русанівська набережна» (1999–2006), «Таємниці лісу» (2011); «Околиця» (2014); «Весняна ляповиця»; «Після дощу»; «Вечірні сутінки. Повня»; «Киянівський провулок. Зима»; «Верховина»; «Лаврські схили»; «Осокорки»; «Лісова галявина»; «Всесвіт»; «Спогади віків»; (усі – 2000-х років); «Лютневі дні 2022» (2022).

Автор дуже ретельно і з великою повагою ставиться до форми і її трактування. Зарисовки, етюди, пейзажі зосереджують увагу глядача на красі природних явищ та відповідно створених конструктивно-пропорційних форм, рельєфів, споруд. Лірика цих творів особлива. Вона різна за настроєм, технікою й колоритом, зворушлива й переконлива.

Пейзажі В. Магальяса занурюють глядача у гармонійний, іноді суперечливий та фантазійний світ природи. Художник шукає образ у повсякденному навколишньому світі. Так, пейзаж «Лютневі дні 2022» (полотно, олія, 2022) переносить глядача у час, який асоціюється з сьогоденням. Центральним лейтмотивом картини стає дорога. Почорнілі дерева, припорошені білим снігом мали б створювати настрій зимової краси, натомість – одягнулися в сірі шати. Багряне сонце віддзеркалюється в калюжах талого снігу й підкреслює відчуття напруженості. Безперечно, що це цікавий природний стан, він заряджений енергією хвилювання й невідомості. Природа стає віддзеркаленням емоцій автора.

Уваги заслуговують пейзажі художника, виконані в графічних техніках. Наприклад, у творі «Всесвіт» (папір тонований, сепія) В. Магальяс пише пейзажі з елементами архітектурних споруд і храмів. Особливістю графічних творчих робіт є чітке спостереження й осмислення автором архітектурної форми, зокрема в сполученні вертикалей і ритмів споруд із рослинним світом дерев, які поєднуються і разом формують образ єдиного просторового об'єму твору. Завдяки монохромному трактуванню художник досягає атмосферно-зрілого враження. Використовуючи перспективу і масштабний ракурс будівель він поєднує їх з ойкуменою навколишнього світу, відтворюючи цікаву модель для охоплення і формування враження від неї.

Художник ретельно відтворює елементи рослин, стовбурів дерев («Осокорки» (папір, сепія), «Галявина» (папір тонований, вугільний олівець)), віддзеркалення водою («Весняна ляпавиця» (картон, поєднання акварелі й гуаші)). Недаремно вважають, що графіка близька до слова, вона пробуджує думки й уявлення про дійсність. Скажімо, у роботі «Спогади віків» (папір тонований, сангіна) перед глядачем постає велике старе дерево. Художник ретельно прописує всі подряпинки деревини, зосереджується на деталізації дрібних елементів і складає з них загальний образ.

У творах митця відчувається стиль і вправність виконання задуму на високому фаховому рівні.

В роботі «Вечірні сутінки» (полотно, акрил) прописана оригінальна за своїм задумом ідея, яка віддзеркалює настрій і атмосферу цього твору. Звісно, цей прийом використовується як засіб у багатьох митців, але завдяки йому робота отримує несподівану алегоричну сутність, набуває рис містичного відлуння в дзеркалі води на дорозі. Невелика заглибина, – заповнена водою, немов поглинає простір і віддзеркалює його назовні – несподівано стає головним елементом композиції. Такий відблиск акцентує увагу на собі й спалахом відображається на тлі розмоклої дороги. Подібний принцип використаний і в роботі «Весняна ляпавиця». Стримана колірна гама і графічні композиційні ритми, у поєднанні з прохолодно бузковим кольором узлісся, поділяють формат аркуша на сегменти – талий сніг, непроїзний шлях, покручені дерева і їхнє віддзеркалення в калюжі, – усе це ті елементи, з яких складається цілісна картина весняної відлиги. Аналогічні прийоми зустрічаються і в інших роботах, де митець спрямовує увагу на деталі, які, на його думку, є першочерговими за своїм масштабом і набувають провідного значення у творі.

«Задощило» (папір, акварель) – картина-натяк з характерною для автора колірною гамою, – охристе тло як натяк на осінню пору, узагальнені силуети постатей, що йдуть разом під дощем, накрившись парасолькою.

У сучасному творчому періоді манера художника трансформується, це відчувається в його творах, пов'язаних із подіями у світі, й Україні зокрема. Скажімо, для роботи «Азовсталь 2022» (полотно, олія, 2022) В. Магальяс для відтворення подій, що відбулися використав емоційно нехарактерну для себе манеру. Яскравість і «напруженість» фарб, різкі ритми і відкриті кольори, декоративне трактування нагадують авангардний живописний стиль ХХ століття – фовізм. Емоція виражена абстрактно, майже доведена до символізму: розпечений метал і силуети на яскравому спалаху тла; синій, жовтий, червоний кольори символізують боротьбу, непримиренність з обставинами, в яких перебувають незламні герої цієї композиції. Пожежа палає повсюди, знищуючи все довкола і символізує боротьбу енергій, сприйняття подій й ідеологій. У цій картині головним виразником ідеї та емоційної ролі стає колір.

Спираючись на багаторічний досвід, постійну практику, удосконалення професійних навичок художник звертається у своїй творчості до пошуку нового, використовуючи експериментальні підходи й нетрадиційні засоби використання різноманітних прийомів і матеріалів: наждачного паперу, пастелі, технологію травлення офортних форм, яку власне й розробив та запровадив у своїх роботах з офорту. Практичні пошуки майстер підтверджує й теоретичним матеріалом. Так, ним був розроблений навчальний посібник «Методика електрохімічного травлення та гравірування металів у техниках офорту» [9], де розкрито методику й досліджено принципи і процеси цієї технології, використовуючи нетривіальні підходи і сучасні методи нанесення зображення на форму, з якої отримуємо відбиток тиражної графіки.

У творчій особистості В. Магальяса тісно переплелися іпостасі художника-практика й митця-теоретика. Упродовж 1995–2000 років він обіймав посаду заступника декана факультету образотворчого мистецтва, з 2007 до 2009 виконував обов'язки завідувача кафедри рисунка. Чимало уваги митець приділяв методології вивчення дисципліни «Рисунок». Так, у публікації «Теоретичні основи рисунка та їх практична реалізація» проаналізовано теоретичні й методичні дослідження у галузі викладання цієї дисципліни в мистецьких навчальних закладах. Виявлені тенденції розвитку в процесі навчання академічного рисунка за сучасних умов у вищих навчальних закладах України. В. Магальяс навчає своїх студентів «...бачити навколишню дійсність не тільки в світлотіньовому стані, а й вміти визначити закономірність у побудові предметів, а це досягається практичним процесом зображення та врахуванням передачі розгорнутої перспективи, дотриманням пропорційних співвідношень розмірів форми та її окремих елементів в цілому» [10, с. 23]. Безперечно, власним прикладом художник підтверджує, що працелюбність, знання основ академічного рисунка, у поєднанні з творчим пошуком, дають неперевершений результат. Методологічну складову цієї істини автор висвітлює у статті «Системність у викладанні зображувальної графоти з рисунка» [11].

Для художника «...рисунок — це наука, мистецька вершина, логіка побудови і осмислення, відчуття і бачення світу» [10, с. 35].

За роки педагогічної діяльності в НАОМА В. Магальяс, разом зі своїми колегами підготував цілу плеяду фахівців, визнаних в Україні та поза її межами.

Висновки. Підсумовуючи наше дослідження, зауважимо, що на тернистому шляху вдосконалення й наполегливої праці В. Магальяс сформував своєрідне бачення й відповідну індивідуальну харизму, втілену у його творах. Здобуваючи досвід через практику, експеримент у своїй мистецькій діяльності, художник показує особливо витончене ставлення до зображення рідного краю — його красу, мелодійність, ритміку й притаманну ліричність образів. Таким чином відбувається безпосереднє підсилення ефекту проникнення в картину й відповідне осмислення сюжету і сценарію, закладеного в полотні. Споглядаючи затишні українські краєвиди, художник розкриває ліричний підтекст і своєрідне світобачення, втілене в пейзажі. Митець поєднує різноманітні сюжети і синтезує композиційну схему з насиченням її відповідними елементами, які не залишатимуть байдужими глядача. Небосхили, сонячне сяйво з рефлексією зображених водойм, ланів та степів стають лейтмотивом і головною сюжетною лінією його творчості. Розвиток його як митця відбувся на зламі століть, тому аналізуючи стилістично-формальні особливості найбільш знакових творів художника підтверджено, що для нього важливе поєднання реалістичної манери з експресивними і модерновими пошуками. В його роботах останніх десятиліть спостерігаємо потяг до емоційної напруги форм, відповідну увагу до деталей, архітектоніку будівель, дерев, і всього, що наповнює образ картини. Кольорова гама, відповідно до поставленого завдання змінюється від відкритості локальних кольорів до стриманої палітри графічного твору. Що, своєю чергою, стає авторським осмисленням, яке розкриває образну мову мистецтва в творчості митця.

Перспективи використання результатів дослідження. Наведені у статті відомості і висновки можуть бути використанні під час написання монографічного видання про В. Магальяса, а також у процесі вивчення й дослідження творчого доробку митців другої половини ХХ — початку ХХІ ст., зокрема впливу і значення їхніх творчих і методичних досягнень для розвитку художньої освіти загалом та формування світогляду і професійного рівня студентства зокрема.

Список використаних джерел

1. Михайлова Р. Українське мистецтво в образах та персоналіях ХХ – початку ХХІ ст. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. Київ, 2022. Вип. 31. С. 91–93. <https://doi.org/10.33838/naoma.31.2022.91-93>
2. Магальяс Василь Петрович. *Довідник Національної спілки художників України*. Київ, 2013. С. 224.
3. Ніколайчук Н. І. Магальяс Василь Петрович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2017. Т. 18: Лт – Малицький. С. 436.
4. Магальяс Василь Петрович. *Українська академія мистецтва : дослідн. та наук.-метод. пр.* Київ, 2012. Вип.: Професори НАОМА (1917–2012). С. 136–137.
5. Магальяс Василь Петрович. *Віктор Пузирков та його учні : альбом-есе*. Київ, 2003. С. 52.
6. Учні Віктора Пузиркова. Шалімова-Пузиркова М. О. Віктор Пузирков : [альбом]. Київ : Мистецтво, 2020. с. 259.
7. Художники Києва. На межі II–III тисячоліть. Із древа життя українського образотворчого мистецтва. Живопис. Графіка. Скульптура / упоряд. Вікторії Андрієвської ; вступ. сл. Юрія Белічка. Київ : Криниця, 2009. 524 с. : іл. – (представлені роботи художника).
8. [Бесіда з В. Магальясом] : рукопис / спілкувався та записав Нікітін А. В. 12.03.2019 р. *Приватний архів Нікітіна А.* [Київ], 2019. 6 арк.
9. Магальяс В. Методика електрохімічного травлення та гравірування металів у техніках офорту : навч. посіб. / НАОМА. Київ : BONA MENTE, 2015. 165 с. : 40 іл.
10. Магальяс В. Теоретичні основи рисунка та практична реалізація їх. *Українська академія мистецтва : дослідн. та наук.-метод. пр.* Київ, 2010. Вип. 17. С. 22–36.
11. Магальяс В. Системність у викладанні зображувальної грамоти з рисунка. *Українська академія мистецтва : дослідн. та наук.-метод. пр.* Київ, 2012. Вип. 19. С. 104–112.

References

1. Mykhailova, R. (2022). Ukrainske mystetstvo v obrazakh ta personaliiakh KhKh – pochatku KhKhI st. [Ukrainian art in images and personalities of the 20th and early 21st centuries. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva»* [Collection of scientific works "Ukrainian Academy of Arts"]. 31, Kyiv, 91–93. <https://doi.org/10.33838/naoma.31.2022.91-93> [in Ukrainian].
2. Mahalias Vasyl Petrovych. Dovidnyk Natsionalnoi spilky khudozhnykiv Ukrainy. Kyiv, 2013. 224 [in Ukrainian].
3. Nikolaichuk N. I. Mahalias Vasyl Petrovych. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. Kyiv, 2017. T. 18: Lt – Malyskyi. 436 [in Ukrainian].
4. Mahalias Vasyl Petrovych [Mahalias Vasyl] (2012). *Ukrainska akademiia mystetstva : doslidn. ta nauk.-metod. pr.* [Ukrainian Academy of Arts: research and scientific-methodological works]. Profesory NAOMA (1917–2012), Kyiv, 136–137 [in Ukrainian].
5. Mahalias Vasyl Petrovych. Viktor Puzyrkov ta yoho uchni : albom-ese. Kyiv, 2003. 52 [in Ukrainian].
6. Uchni Viktora Puzyrkova. Shalimova-Puzyrkova M.O. Viktor Puzyrkov : [albom]. Kyiv : Mystetstvo, 2020. 259 [in Ukrainian].
7. Khudozhnyky Kyieva. Na mezhi II-III tysiacholit. Iz dreva zhyttia ukrainskoho obrazotvorchoho mystetstva. Zhyvopys. Hrafika. Skulptura / uporiad. Viktorii Andriievskoi ; vstup. sl. Yuriiia Belichka. Kyiv : Krynytsia, 2009. 524: il. – (predstavleni roboty khudozhnyka) [in Ukrainian].
8. Nikitin, A. V. (Avt.) (2019). [Besida z V. Mahaliasom] [Interview with V. Magalias] (2019) : [rukopys]. *Pryvatnyi arkhiv Nikitina A.* [Private archive of A. Nikitin]. [Kyiv], 2019. 2 ark. [in Ukrainian].
9. Mahalias, V. (2015). *Metodyka elektrokhimichnoho travlennia ta hraviruvannia metaliv u tekhnikakh ofortu : navchalnyi posibnyk* [Methodology of electrochemical etching and engraving of metals in etching techniques : study guide / NAOMA. Kyiv : BONA MENTE [in Ukrainian].
10. Mahalias, V. (2010). Teoretychni osnovy rysunka ta yikh praktychna realizatsiia [Theoretical foundations of drawing and their practical implementation]. *Ukrainska akademiia mystetstva : doslidn. ta nauk.-metod. pr.* [Ukrainian Academy of Arts: research and scientific-methodological works]. 17, Kyiv, 22–36 [in Ukrainian].
11. Mahalias, V. (2012). Systemnist u vykladanni zobrazhuvalnoi hramoty z rysunka [Systematicity in teaching visual literacy from drawing]. *Ukrainska akademiia mystetstva : doslidn. ta nauk.-metod. pr.* [Ukrainian Academy of Arts: research and scientific-methodological works]. 19, Kyiv, 104–112 [in Ukrainian].

Подано до редакції 28.02.2023